

Billedkunst, Nr. 3 2023

Nytt fra ingensteds

Vi lever livene våre i ruinene av fortidens fremtidsvisjoner. En bygning er i bunn og grunn en god idé som har krasjlandet. En samfunnsorden er summen av havarete utopier. Ja, vi er omgitt av monumenter over hvor nær umulig det er å sette idealene våre ut i livet. Men over det hele svever det også noe som skvatt unna idet fortidens visjoner kolliderte med nåtidens realiteter; hjemløse ideer driver som skyer over fremskrittets himmel; håpløse visjoner vinker spøkelsesaktig mot ting som av diverse årsaker har måttet vente med å bli faktum; frem fra sprekken i det som viste seg å bli en ikke fullt så vidunderlig ny verden, vokser en gjenstridig plante.

To nye små utgivelser gir vidt forskjellige rapporter fra det ingensteds som er alle muligheter og umuligheter hjemsted.

Quo vadis, Økern?

Ane Hjort Guttus pamflett *Økern, august 2022* beskriver en gåtur gjennom en bydel som venter på en forjettet forvandling. Økern ligger midt i Oslos største byutviklingsområde, Hovinbyen. Det skal bygges boliger og næringslokaler i en hittil usett målestokk – mye er revet, og mye oppført, og mye mer skal det bli. Dette er et 50-årsprosjekt med løfter om tusenvis av nye boliger og næringsbygg. Guttu er sendt ut på oppdrag fra Kunstnerboligforeningen. Håpet er at det til slutt også skal bli plass til kunst og kunstnere her. For å være mer konkret: at det en vakker dag skal reise seg et bygg med kunstnerboliger og atelierer som ligner det Fragment arkitekter har tegnet i samarbeid med Unge Kunstners Samfund (UKS), som har støttet Guttus pamflett.

Enn så lenge har dagens Økern plass nok. Guttu beskriver stedet som en folketom grensesone som ligger brakk, et sted mellom natur og industrialisert bylandskap, mellom forsoffen fortid og løfterik fremtid. Spredt rundt er kunstneratelierer og småbedrifter. Et forutsigbart hendelsesforløp truer: Først kommer kunstnerne med sine prosjekter, så rykker de pengesterke inn. Ut presses både natur og kunstnere (de opprinnelige beboerne og brukerne er for lengst jagd på dør). En siste vending i denne gamle gentrifiseringssagaen er ifølge Guttu temporære husokkupasjoner i regi av utbyggere; kunstnere, musikere og frivillige tiltak får bruke byggene og «aktivere nærmiljøet». Kanskje rekker de midlertidige brukerne å anlegge en attraktiv kjøkkenhage eller å starte opp et idealistisk, inkluderende prosjekt?

På sin vei gjennom Økern reflekterer Guttu over det hun ser, men også over hva det vil si å bevege seg gjennom det man beskriver. Hun knytter observasjonene fra gåturen til forskjellige tider og steder og gir både teksten og dagens Oslo flere lag. Er hun kanskje en flanøse, en som vandret gjennom de brede boulevardene i Paris da byen var det 19. århundrets hovedstad, på utkikk etter stemninger og odde attraksjoner? Ikke helt. «Til å være flanøse er jeg altfor kritisk», konstaterer Guttu etter å ha tenkt seg litt om. Hun er ikke minst selvkritisk, samtidig som hun viler på kraften av både egen og andres kritikk.

Hva kan man se av det som *egentlig* former Økern nå? Dette spørsmålet gjennomsyrrer pamfletten til Guttu, uten at det formuleres eksplisitt i teksten. De politiske prosessene er preget av skjulte strukturer og tomme løfter om medbestemmelse. Guttu sporer opp triste tegn på politisk halvhjertethet: en plakate med damer i hijab som reklamerer for medvirkning i et stengt informasjonskontor, der man også kan se en modell av det nye senteret gjennom vinduene. En QR-kode oppfordrer til medvirkning, men viser til en avviklet nettside. Om Guttu ikke er en flanøse, kan man kanskje kalle henne synsarkeolog? Det hun gjør på gåturen, er å grave opp spor av de skjulte prosessenes synlige form – og samtidig avdekker hun også noe av det som skjuler dem. Men Guttu er også skeptisk til egen evne til å se og formidle det sette: Hva vil det si å la synet sitt medieres av kameraet på mobiltelefonen – en allestedsnærværende synsteknologi som ikke bare tar bilder, men også tar blikket vårt og så å si *former* det i sitt eget bilde? «For å illustrere det i en performance kunne jeg gått rundt i et iPhonekostyme», skriver Guttu. «Jeg ser for meg selv i en rektangulær, syntetisk iPhone-drakt, snublende langs Ring 3. Det er et tragisk indre bilde.» Det tragiske indre bildet til tross balanseres denne pessimistiske beskrivelsen av politikk og markedsbasert byutvikling av troen på blikkets kraft.

Andre måter å leve på

Første nummer av tidsskriftet *Gespenster* er bredtfullt av visjoner og drevet av fascinasjon snarere enn selvransakende skepsis. Her handler det om overgangstilstander der skillet mellom hverdagens realiteter og det overnaturlige hviskes ut; evig liv, utopiske fellesskap, syner og drømmer. Tidsskriftet er utgitt på det nyetablerte Steinlia forlag og har fire redaktører: Paal Bjelke Andersen, Liv Kristin Holmberg, Thomas Kvam og Beate Petersen. Alle redaktørene bidrar med egne tekster, i tillegg finner vi oversettelser av Sean Bonney og tegninger av Arne Borgan.

Steinlia forlag holder hus i Solemskogen i Oslo. I dag er Steinlia ett av få gjenværende hus i det som på begynnelsen av 1900-tallet var et nybyggerstrøk for arbeiderklassen. Det lille røde huset med alle dets detaljer er reist på et overdimensjonert fundament, stein på stein er lagt.

Fra Ane Hjort Guttus *Økern*, august 2022 (Fragment, 2023). Bildet nederst viser det stengte informasjonskontoret for Steen & Strøms prosjekt på Økern. Foto: Ane Hjort Guttu.

GESPENSTER

1 • juni 2023

Hver kveld er det som sola smeller inn i jorda. Det har den holdt på med i noen uker nå. Himmelen deler seg i to og alle bestanddelene i livene våre – begjær og realiteter og anfall – blusser opp fra et sted bak horisonten og lager forbitrede kart, slumpmessige biter av søppel som ser ut til nesten å ha mening. Alle menneskelige data er rablet ut over himmelen. Der er fødselsdatoen din, for eksempel...

Over:
Gespenster, red. Paal Bjelke Andersen, Liv Kristin Holmberg, Thomas Kvam og Beate Petersen (Steinlia forlag, 2023). Omslaget er av Paal Bjelke Andersen.

Under:
Steinlia anno ca. 1905. Foto: Privat.

Diktet *Rop i skauen* av Paal Bjelke Andersen gir assosiasjoner til Steinlia. Diktets strofer er plassert med omhu på arket. Øverst på sidene løper linjer som går helt nær enkelte detaljer som har vært utsatt for tidens tæring: «en trådaktig masse nedi», «en rød-mende skjolde rundt». Nederst på arket løper linjer som gir oss fragmentariske beskrivelser av et hus og dets omgivelser: små søkk, en høy mur, en lys og barføtt engel, en skrånende mur av mindre stein, en grønn gressmatte, flere stein, et elgkranie. Midt på arket vikles det ut en springende dialog om mystiske hendelser.

Linjene som løper over og under denne dialogen minner om vegger rundt et rom. Det er nærliggende å tenke at dialogen baserer seg på hendelser som dette huset i årenes løp har bevitnet. Veggene har ører, huset har hukommelse. Her krysses fortid og nåtid, og de døde får komme til orde.

I essayet «Døde i alle land, foren eder!» skriver Beate Petersen om den russiske filosofen og bibliotekaren Nikolaj Fjodorov. Tidligere har hun laget filmen *Morning without Evening* (2022), som handler om Fjodorovs visjon om menneskehetens forbrødring. Han så for seg et fremtidig paradys hvor døden var avskaffet, noe som innebar at alle fortidens døde ville gjenoppstå og vende tilbake. Sult var avskaffet, og forskjellen mellom fattig og rik likeså. I essayet er Petersen ute etter å belyse sin egen fascinasjon for Fjodorov. Den første gangen hun leste om han, denne obskure skikkelsen fra 1800-tallets Russland, formelig flyttet han ut av boksidene og plasserte seg som en skygge ved hennes side, skriver hun. Og der ble han altså værende. Fjodorovs tanker var ville og utopiske, men hans ønske om å etablere et åndelig fellesskap mellom *alle* mennesker er likevel fascinerende. Han mente det var umoralsk å høste frukter av våre forfedres innsats uten å dele med dem. For han handlet dette om moral, omsorg og fordeling, skriver Petersen. Alle hærer i verden skulle samarbeide i stedet for å destruere hverandre. Alle våpen skulle omgjøres til

instrumenter som skulle bringe de døde til liv. Det er lett å være enig i at overbevisningen om at alt kan gjøres om, at de etablerte sannhetene kan avkreftes og en annen verden er mulig, er besnærende.

Menneskekroppens skjørhet spiller hovedrollen i den mørke hverdagsberetningen «Mitt private Alexandria» av Thomas Kvam. Teksten ender med at en martret hovedperson ligger på soverommet ute av stand til å sovne, og dette leder oss videre til Liv Kristin Holmbergs bidrag, «Søvnens liturgi». Teksten bygger på en rituell performance for kirkerommet, oppført i Kongsberg kirke under Glogerfestspillene tidligere i år. Her tar Holmberg utgangspunkt i menneskets avhengighetsforhold til søvn og det faktum at mange av oss sliter med å få sove. I «Søvnens liturgi» inviteres mennesker inn i kirkerommet til en seanse hvor ritualer utforskes og søvnen påkalles. Slike finstemte overganger som mellom disse to bidragene er gjennomgående for hele tidsskriftet.

Gespenster er ifølge tidsskriftets kolofon «bygd på vennskap», og slik er det jo ofte med selvpublisherte utgivelser fra småforlag. Det er tilegnet den nå avdøde engelske poeten Sean Bonney og utkommer «med ujevne mellomrom». Vi håper at energien som preger *Gespenster* vil overleve i lang tid – måtte det få mange etterkommere. Når de enn måtte komme.

Under soveputa

Vi sa innledningsvis at disse to utgivelsene er vidt forskjellige. Den ene er gjennomsyret av skepsis og beskriver, kan man si, det som er altfor mulig. Den andre renner over av fantastiske ideer og troen på at det umulige kan forme virkeligheten. Vi føler vi trenger begge disse synene på det mulige og umulige. Kjære leser: Hva med å legge disse to utgivelsene under hodeputen i natt? Se etter forsiktige tegn på at noe har forandret seg i morgentidlig.

Omtalte utgivelser

Ane Hjort Guttu, *Økern*, august 2022
(Fragment, 2023)
Gespenster, red. Paal Bjelke Andersen, Liv Kristin Holmberg, Thomas Kvam og Beate Petersen (Steinlia, 2023)

